

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال دوم، شماره هشتم، پائیز ۱۳۸۹

ص ص ۲۴ - ۷

سرمایه اجتماعی و تبیین رابطه آن با احساس امنیت اجتماعی

(مطالعه موردی: شهرستان کاشان)

عباس بحری پور<sup>۱</sup>

دکتر ابوالفضل ذوالفقاری<sup>۲</sup>

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱/۲۴

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۲/۳/۳۱

چکیده

احساس امنیت اجتماعی در مقاله حاضر به چهار بعد امنیت فردی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی و امنیت جامعه‌ای تقسیم شده و تأثیر سرمایه اجتماعی افراد با مؤلفه‌های شبکه مشارکت اجتماعی، هنجار اعتماد، هنجار عمل متقابل و آگاهی اجتماعی بر آن، مورد بررسی قرار گرفته است. تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه در بین ساکنین ۱۸ سال و بالاتر شهرستان کاشان که به تعداد ۲۳۶۷۵۰ نفر بود، در سال ۱۳۹۱ به انجام رسیده است. در این تحقیق از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده و حجم نمونه مورد مطالعه با استفاده از فرمول کوکران ۳۶۲ محاسبه گردید که با وجود توزیع ۴۰۰ نمونه‌ای پرسشنامه فقط ۳۵۹ نفر حاضر به پاسخگویی شدند که اطلاعات مورد نیاز از آن‌ها استخراج گردید. مهم‌ترین نتایج حاصل از آزمون رابطه بین متغیرهای تحقیق نشان داد که: سرمایه اجتماعی شهروندان بر احساس امنیت اجتماعی آن‌ها تأثیر گذار است. هم‌چنین بین سه بعد از چهار بعد اندازه‌گیری شده از سرمایه اجتماعی در این تحقیق یعنی اعتماد اجتماعی، شبکه مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی تفاوت معنی‌داری مشاهده گردیده است و این تفاوت در بعد هنجار عمل متقابل مشاهده نشد. ضمن این که بین متغیرهای زمینه‌ای جنس، سن، وضعیت تأهل، شغل، مقطع تحصیلی و میزان هزینه خانواده با احساس امنیت اجتماعی در این تحقیق هیچ‌گونه رابطه معنی‌داری ملاحظه نگردید.

در انجام تحلیل رگرسیون چند متغیره در این تحقیق در مجموع پنج متغیر سن، مشارکت اجتماعی، هنجار عمل متقابل، هنجار اعتماد و آگاهی وارد معادله گردیدند که از میان آن‌ها دو متغیر آگاهی و اعتماد

E-mail: bahripour\_abas@yahoo.com

۱. کارشناس ارشد رشته جامعه‌شناسی.

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شاهد.

در معادله باقی ماندند، بطوری که ضریب تبیین آن‌ها برابر ۳۶ درصد و در مجموع با توجه به بتای استاندارد شده، میزان اثر آگاهی ۰/۴۸ درصد و میزان اثر اعتماد ۰/۲۵ درصد می‌باشد. وازگان کلیدی: احساس امنیت اجتماعی<sup>۱</sup>، اعتماد اجتماعی، سرمایه اجتماعی<sup>۲</sup>، آگاهی اجتماعی.

### بیان مسأله

انسان برای تسلط بر طبیعت، فرار از ناامنی و تهدید، تأمین نیازهای اساسی خود و در یک کلمه برای دستیابی به امنیت و احساس ایمنی، زندگی اجتماعی را برگزید. وانگهی به موازات گسترش اجتماعات و پیچیده‌تر شدن روابط و تعاملات اجتماعی، وارد روابط گوناگونی شد که عرصه‌های زندگی را تحت عناوین اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... از هم متمایز کرده و امنیت او را تحت‌الشعاع قرار داد. بدین ترتیب، بشر با تجمع و تشکیل جامعه، بستری نو برای تهدید امنیت خود فراهم آورد که از زندگی جمعی او ناشی می‌شد. او که برای فرار از ناامنی و دستیابی به احساس امنیت، جامعه را تشکیل داده بود، به زودی دریافت که این بار امنیت‌اش نه تنها از سوی طبیعت و عوامل طبیعی، بلکه از سوی انسان‌ها و عوامل گوناگون اجتماعی، اقتصادی، و سیاسی نیز تهدید می‌شود. از این رو دغدغه همیشگی او جهت دستیابی به احساس امنیت در مقوله جدید تحت عنوان «احساس امنیت اجتماعی» ظهور کرد که در پی تأمین آن علل و اسباب لازم را باید شناخت (نبوی و دیگری، ۱۳۸۹: ۷۴).

جامعه ایران از دیرباز با مسأله حفظ خود در مقابل تهدیدات بیرونی مواجه بوده است. موقعیت ژئوپولیتیک و قرار گرفتن ایران در مسیر راه‌های تجاری عمده و هم‌چنین اهمیت جایگاه این کشور به عنوان محل تلاقی راه‌های بازرگانی و تجاری عمده جهان و پل ارتباط دهنده سه قاره مهم جهان از یک سو و پراکندگی سرزمین و فلات نسبتاً خشک و بی آب از سوی دیگر، تاریخ این کشور را عرصه نزاع‌های داخلی و خارجی و اختلاط دائمی فرهنگ‌ها ساخته‌است.

از همین رو و بنابراین ویژگی، فرهنگ سیاسی و عمومی ایرانیان تحت تأثیر تهدیدات مختلف درونی و بیرونی شکل خاصی به خود گرفته است. با رشد و گسترش شهرنشینی و ایجاد نهادهای اجتماعی جدید، مسأله امنیت در کشور نیز ابعاد تازه‌ای به خود گرفته است. به ویژه این که ایران همواره با مسأله گذار درگیر بوده است، وضعیتی که در آن جامعه نه کاملاً در حالت مدرن و جدید قرار دارد و نه کاملاً از شکل سنتی برخوردار است. شرایط گذار جامعه ملازم با تزلزل در ارزش‌ها و هنجارهای جا افتاده است که تبعات آن بر روی فرد و کلیت جامعه قابل تشخیص می‌باشد. تزلزل ارزش‌ها و هنجارها، تأثیر مستقیمی بر وقوع ناهنجاری‌ها، آسیب‌ها، انحرافات، جرم و جنایت، اعتیاد و خودکشی به مثابه مظاهر مختلف ناامنی اجتماعی و هم‌چنین احساس امنیت اجتماعی دارد.

یکی از عواملی که در احساس امنیت اجتماعی می‌تواند نقش مهمی بازی کند، سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی را می‌توان علاوه بر آثار و پیامدهای اقتصادی آن، از جهت آثار و پیامدهای اجتماعی و سیاسی نیز مورد بررسی قرار داد. می‌توان گفت همان‌گونه که در اقتصاد، وجهی از سود یا نفع اقتصادی به صورت متقابل در گرو نوع خاصی از سرمایه به نام سرمایه اجتماعی در کنار سرمایه انسانی و سرمایه مادی است، از منظر علوم اجتماعی نیز امنیت اجتماعی و احساس ناشی از آن به مثابه امری مطلوب، در پی شکل‌گیری و رشد سرمایه اجتماعی در جامعه حاصل می‌شود و سرمایه اجتماعی به صورت یکی از عوامل تولید امنیت اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی به جهت دامن زدن به رفتارهای هنجارمند، به صورت علی موجب تامین امنیت اجتماعی یعنی کاهش ناهنجاری، جرم، جنایت، آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی، اعتیاد، و مانند آن می‌شود. سرمایه اجتماعی به صورت همزمان می‌تواند در سطح فردی زمینه‌ساز معنا برای زندگی فرد و موجب مشارکت مثبت و فعال او در زندگی اجتماعی شود و در سطح جمعی به قاعده‌مندی و نظم اجتماعی بینجامد (بوردیو، ۱۳۸۴: ۱۵۱).

شواهد تجربی در جامعه ایران نشان می‌دهد که امنیت اجتماعی و احساس ناشی از آن در وضعیت چندان مطلوبی قرار ندارد. نتیجه یک نظرسنجی از سوی مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) مبین این گفته می‌باشد که ۸۱ درصد از ایرانیان به گونه‌ای احساس ناامنی می‌کنند (کلاهیچیان، ۱۳۸۴: ۱۵۴). در نظرسنجی دیگری که از سوی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (ناجا) طی سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ در خصوص سنجش میزان امنیت اجتماعی مراکز استان‌های کشور صورت گرفته‌است، میانگین احساس ناامنی کل مراکز استان‌های کشور در سال ۱۳۸۳ برابر با ۷۹/۱۵ شده‌است. در سال ۱۳۸۴ میانگین ناامنی موجود در جامعه برابر با ۹۳/۱ و میانگین احساس ناامنی ۵۶/۹ محاسبه گردیده‌است (ناجا: ۱۳۸۳).

پژوهش حاضر به دنبال نقش سرمایه اجتماعی و تبیین آن در ارتباط با احساس امنیت اجتماعی شهروندان است و این مسأله که آیا سرمایه اجتماعی شهروندان می‌تواند در شکل‌گیری احساس امنیت اجتماعی آن‌ها نقش داشته‌باشد یا خیر؟

### اهمیت مسأله و ضرورت تحقیق

بدون شک، مقوله امنیت پیش نیاز لازم برای حیات هر نظام سیاسی و اجتماعی است و دولت‌ها وقت و امکانات وسیعی را برای تأمین آن صرف می‌کنند. مقوله امنیت به مثابه یک آرمان و واقعیت، به عنوان یکی از حقوق اساسی مردم مطرح است و در نهایت برآیند مجموعه‌ای از تعاملات و نیز تعاون و سازگاری بین اجزاء مختلف نظام اجتماعی است.

امروزه نقش و اهمیت امنیت در پیشرفت هر جامعه‌ای تا بدان پایه است که آن را بستر و پیش‌نیاز هرگونه توسعه‌ای دانسته‌اند. خصوصاً در جوامع در حال توسعه که با انواع بحران‌ها و چالش‌های مستمر

ناشی از عقب‌ماندگی و بی‌ثباتی ساختارهای مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و غیره مواجه می‌باشند، امنیت نقش تعیین‌کننده و مهمی در ایجاد انواع توسعه ایفا می‌نماید (چلبی، ۱۳۷۲: ۲۵).

به طور کلی، مجموع احساس امنیت و ضریب امنیت بالا، یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی و به سامان بودن جوامع است. همچنین احساس امنیت خاطر، یکی از عمده‌ترین شاخص‌های رفاه اجتماعی است که نبود آن حتی برخورداری از سایر شاخص‌های رفاه اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هم‌چنان که مازلو در تقسیم‌بندی خود از نیازها، نیاز به امنیت را بلافاصله پس از نیازهای فیزیولوژیک قرار داده است. هم‌چنین رشد و شکوفایی استعدادها، خلاقیت‌ها و فعالیت‌های ارزش‌مند در یک جامعه بدون امنیت امکان‌پذیر نخواهد بود. اصولاً انسان برای رسیدن به یک درجه موفقیت در زندگی و برای رسیدن به اهداف والای انسانی بعد از برآوردن نیازهای فیزیولوژیک که اساس موجودیتش را شکل می‌دهد نیاز به وجود امنیت و احساس امنیت دارد. نیاز به امنیت پس از نیازهای فیزیولوژیک انسان به عنوان یکی از ساختارهای اساسی و پایه‌ای تشکیل‌دهنده شخصیت فرد قلمداد می‌شود و تا زمانی که فرد در زندگی روزمره خود احساس امنیت نکند، هیچ پیشرفتی در طول ساختار شخصیتی خود نخواهد کرد (کلمن، ۱۳۷۷: ۸۰).

وضعیت فعلی جامعه ما لزوم توجه به مسأله امنیت شهروندان در ابعاد و زوایای مختلف را ضروری ساخته است. بحرانی بودن احساس امنیت قطعاً در رفتار شهروندان تأثیر مخربی خواهد گذاشت و آنان را از ایجاد روابط مطلوب و پیشرفت فردی ناتوان خواهد ساخت. در واقع زیستن توأم با اضطراب و ترس طبق گفته روان‌شناسان وضعیت خوشایندی نیست. از طرف دیگر در جامعه ایران که دستیابی به رفاه یکی از مهم‌ترین خواسته‌های مردم و به عنوان غایت توسعه از مهم‌ترین اهداف مسئولان و برنامه‌ریزان بوده است با کاهش امنیت، آرمان‌های افراد تخفیف می‌یابد. تعالی جامعه، رشد فکر و اندیشه، توسعه و رشد استعدادها، همگی ریشه در عنصر امنیت دارد.

### اهداف تحقیق

پژوهش حاضر دارای یک هدف کلی و چند هدف فرعی می‌باشد. هدف کلی این پژوهش، شناسایی سرمایه اجتماعی و رابطه آن با احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرستان کاشان می‌باشد. اهداف فرعی این پژوهش نیز عبارتند از: شناسایی میزان احساس امنیت اجتماعی شهروندان، شناسایی میزان سرمایه اجتماعی شهروندان، شناسایی رابطه بین ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی با ابعاد احساس امنیت اجتماعی شهروندان، شناسایی تأثیر متغیرهای زمینه‌ای (جنس، سن، وضعیت تأهل، تحصیلات، شغل، میزان هزینه خانواده) روی احساس امنیت اجتماعی شهروندان.

### فرضیه‌های تحقیق

پژوهش حاضر دارای یک فرضیه کلی و چند فرضیه فرعی می‌باشد:

**فرضیه اصلی:**

- بین میزان سرمایه اجتماعی شهروندان و احساس امنیت اجتماعی آن‌ها تفاوت وجود دارد. به نحوی که هرچه میزان سرمایه اجتماعی بالاتر باشد میزان احساس امنیت اجتماعی نیز بیشتر خواهد شد.

**فرضیه‌های فرعی:**

۱. بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.
۲. بین شبکه مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.
۳. بین هنجار عمل متقابل و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.
۴. بین آگاهی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی تفاوت وجود دارد.
۵. بین متغیرهای زمینه‌ای (جنس، سن، وضعیت تأهل، تحصیلات، شغل، میزان هزینه خانواده) با احساس امنیت اجتماعی شهروندان تفاوت وجود دارد.

**مبانی نظری تحقیق**

سرمایه اجتماعی در یک معنای عام، نوعی سرمایه‌گذاری در روابط اجتماعی است که با بازده مورد انتظار در بازار تعریف می‌شود البته بازار لفظی استعاره‌ای است و محدوده آن در تحلیل‌های گوناگون می‌تواند اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و یا بازار کار باشد که در آن افراد با درگیر شدن در تعاملات و شبکه‌های اجتماعی، منفع مورد انتظار را تولید می‌نمایند (لین، ۲۰۰۱: ۲۱).

پیر بوردیو<sup>۳</sup> در بحث انواع سرمایه به سه نوع سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی اشاره دارد و تقلیل انواع سرمایه به سرمایه اقتصادی را، که جهان مبادلات را به مبادله تجاری فرو می‌کاهد، اختراع تاریخ سرمایه‌داری می‌داند. از نظر او توضیح ساختار و کارکرد جهان اجتماعی غیرممکن است مگر آن که سرمایه نه فقط به همان شکلی که نظریه اقتصادی آن‌را به رسمیت می‌شناسد، بلکه در تمامی اشکال آن از نو شناخته و معرفی شوند (بوردیو، ۱۹۹۷: ۱). بوردیو دو مورد سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی را اشکال جدید سرمایه می‌نامد. وی از این طریق می‌کوشد در نظریه عمومی بازتولید اجتماعی جوامع پیشرفته صنعتی، فرآیندهایی را مشخص نماید که براساس آن نظم و محدودیت اجتماعی در جامعه توسط ساز و کارهای غیرمستقیم فرهنگی (خشونت نمادین) و نه کنترل اجتماعی مستقیم و قهرآمیز تولید می‌شود (جنکینز، ۱۹۹۲: ۱۰۴).

سرمایه اجتماعی از نظر بوردیو بر تعهدات و ارتباطات اجتماعی مبتنی است و خود او آن را چنین تعریف می‌کند «سرمایه اجتماعی انباشت منابع بالفعل و بالقوه‌ای است که مربوط به داشتن شبکه‌ای نسبتاً پایدار از روابط کم و بیش نهادی شده از آشنایی و شناخت متقابل است یا به عبارت دیگر عضویت در یک گروه برای هریک از اعضایش از طریق حمایت یک سرمایه جمعی، صلاحیتی فراهم می‌کند که آنان را مستحق «اعتبار» به معانی مختلف کلمه می‌کند» (بوردیو، ۱۹۹۷: ۵۱).

به اعتقاد جیمز کلمن<sup>۴</sup> سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنشگر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منافع خود دست یابد «روابط اجتماعی هنگامی به وجود می‌آیند که افراد کوشش می‌کنند از منابع فردی خود بهترین استفاده را به عمل آورند، و نباید تنها به عنوان اجزاء ساختارهای اجتماعی در نظر گرفته شوند. آن‌ها را می‌توان منابعی برای افراد نیز در نظر گرفت. من این منابع اجتماعی - ساختاری را دارایی سرمایه‌ای برای فرد، یعنی سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرم» (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۵۸ و ۴۶۲).

کلمن به جای تعریف سرمایه اجتماعی برحسب ماهیت و محتوی، به کارکرد آن توجه دارد: «سرمایه اجتماعی با کارکردش تعریف می‌شود. سرمایه اجتماعی شیء واحد نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: یک) همه آن‌ها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند؛ دو) کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند اعم از اشخاص حقیقی یا عاملان حقوقی، تسهیل می‌کنند و دستیابی به هدف‌های معین را که در نبود آن دست نیافتنی خواهند بود امکان‌پذیر می‌سازند» (همان: ۴۶۲).

پاتنام<sup>۵</sup> دیگر نظریه‌پرداز سرمایه اجتماعی است. او مفهوم سرمایه اجتماعی را در مقیاسی متفاوت از بوردیو و کلمن به کار می‌برد، اگرچه تعریف او از مفهوم سرمایه اجتماعی مستقیماً تحت تأثیر کلمن می‌باشد. به بیان او «سرمایه اجتماعی به خصوصیات از سازمان اجتماعی نظیر شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد اشاره دارد که همکاری و هماهنگی برای منافع متقابل را تسهیل می‌نماید» (پاتنام، ۱۹۹۹: ۶).

پاتنام مفهوم سرمایه اجتماعی را فراتر از سطح فردی به کار می‌گیرد و به چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی در سطح منطقه‌ای و ملی و نوع تأثیرات سرمایه اجتماعی بر نهادهای دمکراتیک و در نهایت توسعه اقتصادی علاقه‌مند است. به همین منظور در دو مطالعه تطبیقی، میان ایالت‌های مختلف در آمریکا (در کتاب بولینگ تک نفره) و همچنین حکومت‌های منطقه‌ای تازه تأسیس ایتالیا در شمال و جنوب در دهه ۷۰ (در کتاب سنت‌های مدنی و دموکراسی)، تأثیر سرمایه اجتماعی را در تقویت جامعه مدنی و کارآمدی دموکراسی از سویی و رشد و توسعه اقتصادی از سوی دیگر مورد بررسی قرار داده است. اگرچه او از منافع خصوصی سرمایه اجتماعی نیز غافل نبوده و به صورت‌های عمومی و خصوصی و جهات فردی و جمعی سرمایه اجتماعی اشاره دارد، اما بیان می‌دارد که تمرکز و علاقه‌مندی خاص او منافع خارجی و بهره‌های عمومی سرمایه اجتماعی است (پاتنام، ۲۰۰۰: ۲۳؛ پاتنام و گاس، ۲۰۰۲: ۷).

فرانسیس فوکویاما<sup>۶</sup> سرمایه اجتماعی را در سطح کشورها و در ارتباط با رشد و توسعه اقتصادی آن‌ها مورد بررسی قرار داده است. بنابراین تعریف او از سرمایه اجتماعی نیز طبعاً یک تعریف جمعی بوده و سرمایه اجتماعی به منزله دارایی گروه‌ها و جوامع تلقی می‌گردد.

«سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان‌شان مجاز است در آن سهیم هستند. هنجارهایی

که تولید سرمایه اجتماعی می‌کنند، اساساً باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دوجانبه باشند» (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲-۱۱).

فوکویاما مانند پاتنام هنجارهای همیاری را شالوده سرمایه اجتماعی معرفی می‌نماید و می‌نویسد «فرض بر این است که سرمایه اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند» (همان). هم‌چنین او مفهوم شبکه را در ارتباط با سرمایه اجتماعی طرح می‌نماید «از دیدگاه سرمایه اجتماعی، شبکه به عنوان نوعی سازمان رسمی به تعریف در نیامده بلکه به صورت یک ارتباط اخلاقی مبتنی بر اعتماد تعریف می‌شود. شبکه گروهی از عاملان منفردی است که در هنجارها یا ارزش‌های فراتر از ارزش‌ها و هنجارهای لازم برای دادوستدهای متداول بازار مشترک هستند. هنجارها و ارزش‌هایی که در این تعریف جای می‌گیرند از هنجار ساده دو سویه مشترک بین دو دوست گرفته، تا نظام‌های ارزشی پیچیده که مذاهب سازمان یافته ایجاد کرده‌اند، ادامه می‌یابد (همان: ۶۹). به این ترتیب فوکویاما در زمره کسانی نظیر کلمن و پاتنام قرار می‌گیرد که سرمایه اجتماعی را نوعی کالای عمومی یا به تعبیر نان لین دارایی جمعی قلمداد می‌کنند.

احساس امنیت موضوعی روان‌شناختی است و وقتی انسان با شنیدن خبری در زمینه‌های گوناگون و یا مشاهده رفتار یا رخدادی که مستقیم یا غیرمستقیم با تعلقات و منافع مادی و معنوی وی در تضاد بوده و به نوعی خاطر جمعی، اطمینان، ایمنی، آسودگی و آرامش قلبی او را تحت تأثیر قرار داده و ذهن او را درگیر کرده روبرو می‌شود، در چنین شرایطی احساس ناامنی به وی دست خواهد داد. به عبارت دیگر احساس امنیت عبارت از احساس آزادی نسبی از خطر، که این وضع خوشایندی در افراد جامعه ایجاد و فرد در آن احساس آرامش جسمی و روحی می‌کند (رجبی‌پور، ۱۳۸۴: ۹۳).

مقوله امنیت اجتماعی برای اولین بار توسط باری بوزان<sup>۷</sup> به صورت منسجم مورد توجه قرار گرفت. بوزان امنیت اجتماعی را متفاوت از امنیت دولتی و دیگر وجوه امنیت مورد بررسی قرار داد.

بوزان ابتدا به تشریح امنیت فردی می‌پردازد. فرد واحدی غیرقابل تقسیم در مفهوم امنیت است. امنیت فردی به تحقیقات حاضر در شبکه روابط و تناقضات بین امنیت شخصی و امنیت دولت ارتباط پیدا می‌کند. «دولت» منشاء اصلی تهدید و نیز امنیت افراد است. با توجه به این که افراد منبع ناآرامی یکدیگر هستند، مسأله امنیت فردی ابعاد گسترده‌تر اجتماعی و سیاسی پیدا می‌کند (بوزان، ۱۳۷۸: ۵۱). امنیت اجتماعی از نگاه بوزان به قابلیت الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی مربوط است. بوزان با تأکید بر حفظ عناصر اصلی جامعه، تحقق شرایط امن و بدون خطر را برای جامعه میسر می‌داند (نویدینیا، ۱۳۸۵: ۴۰).

از نظر بوزان امنیت اجتماعی بشری به پنج مقوله تقسیم می‌شود «نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی» (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴). امنیت اجتماعی از نگاه بوزان به حفظ مجموع ویژگی‌هایی ارجاع دارد که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به بیان

دیگرمعطوف به جنبه‌هایی از زندگی فرد می‌گردد که هویت گروهی او را سامان می‌بخشد (صمدی بگه- جان، ۱۳۸۴: ۳۸). بوزان معتقد است که امنیت اجتماعی به مقابله با خطرانی می‌پردازد که به صورت نیروی بالقوه یا بالفعل هویت افراد جامعه را تهدید می‌کنند. امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ مجموعه ویژگی-هایی ارجاع دارد که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به بیان دیگر، مربوط به جنبه‌هایی از زندگی فرد می‌شود که هویت اجتماعی او را سامان می‌بخشد یعنی حوزه‌ای از حیات اجتماع که فرد خود را به ضمیرها متعلق و متناسب می‌داند و در برابر آن احساس تعلق می‌کند. مثل ما ایرانیان، ما زنان، ما مسلمانان. حال هر عامل و پدیده‌ای که باعث اختلال در احساس تعلق و پیوستگی اعضای گروه گردد و در واقع هویت گروه را به مخاطره انداخته تهدیدی برای امنیت اجتماع محسوب می‌شود. بدین جهت است که بوزان مفهوم ارگانیک امنیت اجتماعی را هویت دانسته و امنیت اجتماعی را مترادف امنیت هویت تلقی می‌کند. ال ویور همسو با بوزان امنیت اجتماعی را عبارت میداند از توان یک جامعه برای پاسداری از هویت جمعی‌شان در مقابل تهدیدات واقعی یا فرضی (نوبدینیا، ۱۳۸۵: ۴۱).

میران میتار<sup>۸</sup> برای ارزیابی امنیت اجتماعی از مدل سیستماتیک استفاده می‌کند و در این کار بر نظریهٔ آنارشی اجتماعی بیلی<sup>۹</sup> تکیه می‌کند. وی تلاش می‌کند مسائل جامعه را بر اساس سطوح متفاوت (فرد، گروه، سازمان، اجتماع، جامعه، سیستم فراملی) تحلیل کند و از آنارشی (هرج و مرج) به جای تعادل<sup>۱۰</sup> به عنوان وسیله‌ای برای اندازه‌گیری حالات نظام استفاده کند (میتار، ۱۹۹۶: ۹۷).

در تئوری آنارشی اجتماعی از شش متغیر کلان اجتماعی نام می‌برند که عبارتند از:

جمعیت (Population) P = اطلاعات (Information) I =

فضا (Space) S = تکنولوژی (Technology) T =

سازمان (Organization) O = سطح کیفی زندگی (Level of quality Of life) L =

باتوجه به شش متغیر بالا معادله زیر در تئوری آنارشی اجتماعی ساخته می‌شود  $L = F(P, I, S, T, O)$  بر اساس معادله بالا که در آن F مخفف Function و نشان‌دهندهٔ تابعیت L (سطح کیفی زندگی) از تمام عوامل (P, I, S, T, O) است می‌توان این چنین نتیجه‌گیری کرد که هر گروه اجتماعی اگر از میزان جمعیت، اطلاعات، فضا یا سرزمین، تکنولوژی و سازماندهی بیشتری برخوردار باشد از امنیت اجتماعی بیشتری نسبت به سایر گروه‌ها که بهره کمتری از متغیرهای فوق دارند برخوردار است (همان: ۸-۷). میتار با توجه به پای‌بندی به تئوری آنارشی اجتماعی بیلی متغیری را وارد معادلهٔ امنیت اجتماعی می‌کند که از آن به عنوان متغیر «انحراف»<sup>۱۱</sup> نام می‌برد. متغیرانحراف شامل همه پدیده‌های اجتماعی و فردی ناخواسته و مضر است. (مانند اشکال متنوع جرم، آسیب‌های اجتماعی، جنگ‌های داخلی و بین‌المللی، حوادث طبیعی و ...) که با توجه به آن معادله جدید امنیت اجتماعی توسط میتار به شکل زیر ساخته می‌شود.

$F(P, I, S, T, O) =$  (همه پدیده‌های ناخواسته) D + (کیفیت زندگی) L (همان: ۸).



بایرن مولار<sup>۱۲</sup> بحث خود را در باب امنیت اجتماعی با شرح اشکال متفاوت امنیت آغاز می‌نماید. او معتقد است امنیت در سه شکل ملی، اجتماعی و انسانی وجود دارد که مقام مرجع در امنیت ملی دولت، در امنیت اجتماعی گروه‌های اجتماعی و امنیت انسانی تک تک افراد هستند (صمدی بگه‌جان، ۱۳۸۴: ۳۷). معنای امنیت ملی حفظ مردم یک کشور و سرزمین در مقابل حمله فیزیکی است و به مفهوم «دفاع» به کار رفته است. مفهوم امنیت انسانی این ایده را ارائه می‌دهد که مطالعات امنیتی انسان‌ها باید مقدم بر دولت‌ها باشد و در کنار تهدیدات نظامی تهدیدات غیرنظامی نیز مورد نظر قرار گیرند (کینگ و دیگری، ۱۳۸۳: ۷۷۹). مفهومی که مولار از امنیت اجتماعی مطرح می‌کند با توجه به دگرگونی‌های هویتی ناشی از جهانی شدن و کاهش کنترل حکومت‌ها بر ملت‌هاست که باعث شده است در عصر جهانی شدن «صورت‌های هویتی به منزله نوعی مقاومت بروز کنند» (صمدی بگه‌جان، ۱۳۸۴: ۳۷).

از نظر مولار امنیت اجتماعی عبارت است از «قابلیت حفظ شرایط قابل پذیرش داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، انجمن‌ها، مذهب، هویت ملی و رسوم» (مولار به نقل از نویدنیا، ۱۳۸۲: ۶۱).

### روش تحقیق

روش غالب در تحقیق حاضر، پیمایشی است. مشخصه پیمایش، مجموعه ساخت‌مند و منطقی از داده‌هاست که آن را ماتریس متغیر بر حسب داده‌های موردی می‌نامیم بدین معنا که اطلاعاتی درباره متغیرها یا خصوصیات یکسان دست کم دو مورد جمع‌آوری می‌کنیم و به یک ماتریس داده‌ها می‌رسیم (دواس، ۱۳۸۳: ۱۴). اطلاعات و داده‌های بدست آمده در این تحقیق، مبتنی بر استفاده از پرسشنامه است و نرم افزار تحلیل داده‌ها *spss* بوده است.

### جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری ما را در این تحقیق، کلیه افراد بالای ۱۸ سال در شهر کاشان تشکیل می‌دهند که طبق سرشماری انجام گرفته در آبان ۱۳۹۰ بالغ بر ۳۲۳۳۷۱ نفر است که از این تعداد، ۲۳۶۷۵ نفر بالای ۱۸ سال می‌باشند. روش نمونه‌گیری نیز به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای بوده است.

### یافته‌های تحقیق

#### نتایج توصیفی تحقیق

مطابق با اطلاعات جدول شماره (۱) از لحاظ جنسیت، زنان ۵۴ درصد جامعه آماری و مردان ۴۶ درصد از جامعه آماری را به خود اختصاص داده‌اند. پایین‌ترین سن ۱۸ و بالاترین سن ۶۰ سال می‌باشد انحراف معیار آن ۸/۱۶، میزان چولگی ۱/۶۶ و میزان کشیدگی ۲/۵۱ می‌باشد. بیشترین فراوانی تحصیلی مربوط به مقطع لیسانس است که ۵۲/۱ درصد از جامعه آماری را به خود اختصاص داده‌است. از کل جامعه آماری که پاسخگو بوده‌اند، ۱۶۹ نفر متأهل و ۱۸۶ نفر مجرد بوده‌اند که به ترتیب ۴۷/۳ و ۵۲/۱ درصد از جامعه

آماري را به خود اختصاص داده‌اند. طبق آمار، محصلين با ۱۹۴ نفر بيشترين درصد (۵۵/۴) و بازنشسته‌ها با تعداد ۴ نفر، كمترين درصد (۱/۱) را در ارتباط با وضعيت شغلي به خود اختصاص داده‌اند. ميزان هزينه در خانواده اكثر پاسخگويان (۱۵۰ نفر) بين ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار تومان مي‌باشد و تعداد كمی از پاسخگويان ميزان هزينه خود را بيش از ۱ ميليون و ۲۰۰ هزار تومان اعلام کرده‌اند.

جدول شماره (۱): توزيع فراواني مشخصات عمومي نمونه‌هاي آماری

مؤلفه‌ها	توزيع داده‌ها
جنسيت	مرد: ۱۶۵ نفر (۴۶٪) زن: ۱۹۴ نفر (۵۴٪)
سن	حداقل: ۱۸ حداكثر: ۶۰ میانگین: ۲۶/۰۴
تحصيلات	بي سواد: ۶ نفر (۱/۷٪) ديپلم: ۱۰۲ نفر (۲۸/۶٪) فوق لیسانس: ۱۸ نفر (۵٪) لیسانس: ۱۸۶ نفر (۵۲/۱٪) دکتر و بالاتر: ۰
وضعيت تأهل	مجرد: ۱۸۶ (۵۲/۱) متاهل: ۱۶۹ (۴۷/۳) سایر: ۲ (۰/۶)
شغل	شاغل: ۹۴ نفر (۲۶/۹٪) بازنشسته: ۴ نفر (۱/۱٪) بيکار: ۲۷ نفر (۷/۷٪) محصل: ۱۹۴ نفر (۵۵/۴٪) سایر: ۳۱ نفر (۸/۹٪)
ميزان هزينه خانواده	كمتر از ۲۵۰ هزار تومان: ۴۸ (۱۳/۸٪) ۲۵۰ هزار تا ۵۰۰ هزار تومان: ۱۵۰ (۴۳/۲٪) ۵۰۱ هزار تا ۷۵۰ هزار تومان: ۱۰۰ (۲۸/۸٪) ۷۵۱ هزار تا ۱ ميليون و ۲۰۰ هزار تومان: ۳۸ (۱۱٪) بیش از ۱ ميليون و ۲۰۰ هزار تومان: ۱۱ (۳/۲٪)

جدول شماره (۲) توزيع فراواني ابعاد سرمايه اجتماعی در اين تحقيق را برای ما نشان می‌دهد. در توصيف بعد مشاركت اجتماعی می‌توان گفت که ۳۱/۵ درصد پاسخگويان مشاركت اجتماعی خود را در حد بالا، ۴۲/۹ درصد پاسخگويان در حد متوسط و ۲۵/۶ درصد در حد پائين اعلام کرده‌اند. بنابراین مشاركت اجتماعی در اكثر پاسخگويان (۴۲/۹ درصد) در حد متوسط می‌باشد. در توصيف بعد اعتماد اجتماعی، می‌توان گفت که ۲۳/۷ درصد پاسخگويان اعتماد اجتماعی خود را در حد بالا، ۳۹/۳ درصد پاسخگويان در حد متوسط و ۳۷ درصد در حد پائين اعلام کرده‌اند. بنابراین اعتماد اجتماعی در اكثر پاسخگويان (۳۹/۳ درصد) در حد متوسط می‌باشد. در توصيف طبقات بعد آگاهی اجتماعی می‌توان گفت که ۱۳/۴ درصد

پاسخگویان آگاهی اجتماعی خود را در حد بالا، ۲۵/۳ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۶۱/۳ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین هنجار آگاهی اجتماعی در اکثر پاسخگویان (۶۱/۳ درصد) در حد پایین می‌باشد. در توصیف طبقات بعد هنجار عمل متقابل می‌توان گفت که ۵۳/۹ درصد پاسخگویان هنجار عمل متقابل خود را در حد بالا، ۲۵/۱ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۲۱ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین هنجار عمل متقابل در اکثر پاسخگویان (۵۳/۹ درصد) در حد بالا می‌باشد.

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی ابعاد سرمایه اجتماعی

	مشارکت اجتماعی		آگاهی اجتماعی		هنجار اعتماد		هنجار عمل متقابل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
پایین	۹۲	۲۵/۶	۲۲۰	۶۱/۳	۱۳۳	۳۷	۷۳	۲۱
متوسط	۱۵۴	۴۲/۹	۹۱	۲۵/۳	۱۴۱	۳۹/۳	۸۷	۲۵/۱
بالا	۱۱۳	۳۱/۵	۴۸	۱۳/۴	۸۵	۲۳/۷	۱۸۷	۵۳/۹
مجموع	۳۵۹	۱۰۰	۳۵۹	۱۰۰	۳۵۹	۱۰۰	۳۴۷	۱۰۰

جدول شماره (۳) توزیع ابعاد مختلف احساس امنیت اجتماعی در این پژوهش را نشان می‌دهد که شامل امنیت اقتصادی، امنیت فردی، امنیت سیاسی و امنیت جامعه‌ای می‌شود. در توصیف بعد احساس امنیت اقتصادی می‌توان گفت که ۱۱/۱ درصد پاسخگویان احساس امنیت اقتصادی خود را در حد بالا، ۶۶/۸ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۲۲/۲ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین احساس امنیت اقتصادی در اکثر پاسخگویان (۶۶/۸ درصد) در حد متوسط می‌باشد. در توصیف طبقات بعد احساس امنیت فردی می‌توان گفت که ۱۱/۶ درصد پاسخگویان احساس امنیت فردی خود را در حد بالا، ۱۸/۱ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۷۰/۳ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین احساس امنیت فردی در اکثر پاسخگویان (۷۰/۳ درصد) در حد پایین می‌باشد. در توصیف بعد احساس امنیت سیاسی می‌توان گفت که ۱۱/۶ درصد پاسخگویان احساس امنیت سیاسی خود را در حد بالا، ۴۷/۳ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۴۱/۱ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین احساس امنیت سیاسی در اکثر پاسخگویان (۴۷/۳ درصد) در حد متوسط می‌باشد. در توصیف طبقات بعد احساس امنیت جامعه‌ای می‌توان گفت که ۱۹/۳ درصد پاسخگویان احساس امنیت جامعه‌ای خود را در حد بالا، ۵۲/۴ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۲۸/۳ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین احساس امنیت جامعه‌ای در اکثر پاسخگویان (۵۲/۴ درصد) در حد متوسط می‌باشد.

جدول شماره (۳): توزیع فراوانی ابعاد احساس امنیت اجتماعی

امنیت اقتصادی		امنیت فردی		امنیت سیاسی		امنیت جامعه‌ای		
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۷۸	۲۲/۲	۲۴۸	۷۰/۳	۱۴۵	۴۱/۱	۱۰۰	۲۸/۳	پایین
۲۳۵	۶۶/۸	۶۴	۱۸/۱	۱۶۷	۴۷/۳	۱۸۵	۵۲/۴	متوسط
۳۹	۱۱/۱	۴۱	۱۱/۶	۴۱	۱۱/۶	۶۸	۱۹/۳	بالا
۳۵۲	۱۰۰	۳۵۳	۱۰۰	۳۵۳	۱۰۰	۳۵۳	۱۰۰	مجموع

جدول شماره (۴) توزیع دو متغیر اصلی این پژوهش یعنی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی را به صورت کلی بیان می‌کند که بر طبق آن در توصیف مفهوم سرمایه اجتماعی می‌توان گفت که ۳۰/۱ درصد پاسخگویان سرمایه اجتماعی خود را در حد بالا، ۳۶/۲ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۳۳/۷ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین سرمایه اجتماعی در اکثر پاسخگویان (۳۳/۷ درصد) در حد متوسط می‌باشد و هم‌چنین در توصیف احساس امنیت اجتماعی اطلاعات جدول نشان می‌دهد که ۲۲/۱ درصد پاسخگویان احساس امنیت اجتماعی خود را در حد بالا، ۴۶/۷ درصد پاسخگویان در حد متوسط و ۳۱/۲ درصد در حد پائین اعلام کرده‌اند. بنابراین احساس امنیت اجتماعی در اکثر پاسخگویان (۴۶/۷ درصد) در حد متوسط می‌باشد.

جدول شماره (۴): توزیع فراوانی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

سرمایه اجتماعی		احساس امنیت اجتماعی		
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۲۱	۳۳/۷	۱۱۰	۳۱/۲	پایین
۱۳۰	۳۶/۲	۱۶۵	۴۶/۷	متوسط
۱۰۸	۳۰/۱	۷۸	۲۲/۱	بالا
۳۵۹	۱۰۰	۳۵۳	۱۰۰	مجموع

#### نتایج استنباطی تحقیق

جدول شماره (۵) نتایج به دست آمده برای تحلیل رابطه بین احساس امنیت اجتماعی با هریک از متغیرهای زمینه‌ای در این تحقیق را نشان می‌دهد. نتایج به دست آمده از آزمون‌های انجام گرفته نشان می‌دهند که بین متغیرهای زمینه‌ای بررسی شده در این مطالعه و احساس امنیت اجتماعی هیچ گونه رابطه معناداری وجود ندارد و اگرچه تاحدودی بین میانگین میزان احساس امنیت اجتماعی در متغیرهای زمینه‌ای (جنس، سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، شغل و میزان هزینه خانواده) تفاوت وجود دارد اما این تفاوت

از لحاظ آماری صحیح نیست. با توجه به این که برای رسیدن به احساس امنیت اجتماعی شاخص‌ها بررسی شده‌اند عدم تأیید رابطه بین این دو مؤلفه می‌تواند نکته قابل تأمل و نزدیک به واقعیت باشد.

جدول شماره (۵): رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای و احساس امنیت اجتماعی

تأیید فرضیه	رد فرضیه	سطح معناداری	همبستگی	حساس امنیت اجتماعی متغیرهای زمینه‌ای
	*	۰/۳۸۳	۰/۸۷۴	جنس
	*	۰/۴۸۲	۰/۰۳۱	سن
	*	۰/۷۲۲	۰/۵۱۹	مقطع تحصیلی
	*	۰/۲۴۰	۱/۴۳۲	وضعیت تأهل
	*	۰/۰۰۳	۳/۲۳۰	شغل
	*	۰/۰۰۴	۴/۶۴۰	میزان هزینه خانواده

جدول شماره (۶) همبستگی میان متغیرهای اصلی تحقیق را برای ما نشان می‌دهد که با توجه به نتایج بدست آمده از آن می‌دهد بیان کرد که بین سه مؤلفه از سرمایه اجتماعی یعنی مشارکت اجتماعی، آگاهی اجتماعی و اعتماد اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد اما این رابطه بین هنجار عمل متقابل و احساس امنیت اجتماعی مشاهده نگردد.

جدول شماره (۶): آزمون رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و احساس امنیت

مشارکت اجتماعی	هنجار عمل متقابل	آگاهی اجتماعی	هنجار اعتماد	همبستگی
۰/۱۱۰	-۰/۰۷	۰/۵۴۲	۰/۲۷۴	همبستگی
۰/۰۱۹	۰/۱۳۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری
	*			حساس امنیت اجتماعی
				رد فرضیه
*		*	*	تأیید فرضیه

جدول شماره (۷) اطلاعات مربوط به آزمون رابطه بین دو مفهوم اصلی این مطالعه، یعنی سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل و احساس امنیت اجتماعی به عنوان متغیر وابسته را نشان می‌دهد. این اطلاعات بیانگر این مطلب است که بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره (۷): آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

سطح معناداری	Kendall's tau-b	حساس امنیت اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۲۱۶	سرمایه اجتماعی

**تجزیه و تحلیل چند متغیره**

در این بخش، از رگرسیون چندگانه به منظور تبیین مجموعه عوامل استفاده شده است. رگرسیون چندگانه روشی آماری است که در آن حضور متغیرها در تبیین متغیر وابسته در کنار هم سنجیده می‌شود. برای رسیدن به چنین هدفی از روش رگرسیونی گام به گام<sup>۱۳</sup> استفاده گردیده است. لازم به توضیح است که در روش گام به گام مجموعه متغیرها، وارد مدل می‌شوند و تنها متغیرهایی که اثرات بیشتر و معنی‌داری بر متغیر وابسته داشته باشند، در مدل باقی می‌مانند.

در انجام تحلیل رگرسیون چند متغیره در این تحقیق در مجموع ۵ متغیر سن، مشارکت اجتماعی، هنجار عمل متقابل، هنجار اعتماد و آگاهی وارد معادله گردیدند. از میان ۵ متغیر وارد شده در معادله، ۲ متغیر در سطح آلفای ۰/۰۵ معنادار تشخیص داده شده و در معادله باقی مانده‌اند و سایر متغیرها از معادله خارج و حذف گردیده‌اند.

نتایج مربوط به رگرسیون عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان با روش گام به گام در جدول شماره (۸) نشان داده شده‌است.

**جدول شماره (۸): نتایج ضریب تبیین احساس امنیت اجتماعی بر اساس رگرسیون گام به گام**

مدل	ضریب همستگی	ضریب تبیین	ضریب تبیین خالص	اشتباه برآورد معیار
۱	۰/۵۵۴	۰/۳۰۷	۰/۳۰۵	۷/۸۲
۲	۰/۶۰۵	۰/۳۶۶	۰/۳۶۲	۷/۴۹

- مدل ۱- متغیر مستقل: آگاهی

- مدل ۲- متغیر مستقل: آگاهی و اعتماد

بر اساس نتایج جدول شماره (۸)، دو متغیر مستقل مهم در شکل رگرسیونی باقی ماندند. به طوری که ضریب تبیین آن برابر ۳۶ درصد می‌باشد. هم‌چنین شکل رگرسیونی تبیین شده نیز طبق آزمون تحلیل واریانس انجام شده در جدول شماره (۹)، خطی است؛ زیرا مقدار آزمون  $F$ ، برای تعیین معنی‌داری اثر متغیرهای مستقل احساس امنیت اجتماعی برابر ۹۶/۰۴۸ با سطح معنی‌داری  $P=۰/۰۰۰$  می‌باشد.

**جدول شماره (۹): تحلیل واریانس برای آزمون معنی‌داری شکل رگرسیونی**

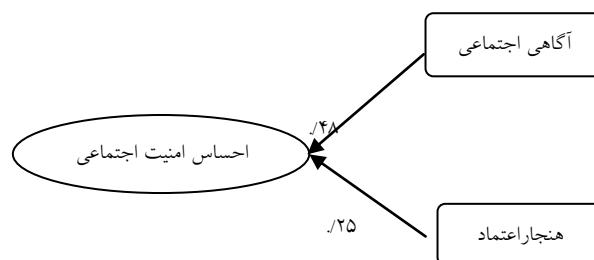
شکل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P
رگرسیون	۱۰۷۹۶/۵۹۵	۲	۵۳۹۸/۲۹۸	۹۶/۰۴۸	۰/۰۰۰
باقیمانده‌ها	۱۸۷۱۵/۹۶۴	۳۳۳	۵۶/۲۰۴		
کل	۲۹۵۱۲/۵۶۰	۳۳۵			

**جدول شماره (۱۰): ضرایب اثرگذاری متغیرهای مستقل در شکل رگرسیونی به روش گام به گام**

Sig	t	ضرایب استاندارد			متغیر
		Beta	Std.Error	B	
۰/۰۰۰	۶/۲۰۹		۲/۳۰۶	۱۴/۳۱۶	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۱۰/۸۴۱	۰/۴۸۹	۰/۱۷۰	۱/۸۴۲	آگاهی
۰/۰۰۰	۵/۵۷۱	۰/۲۵۱	۰/۰۳۰	۰/۱۷۰	هنجار اعتماد

در مجموع، طبق اطلاعات جدول شماره (۱۰) و با توجه به بتای استاندارد شده، میزان اثر آگاهی ۰/۴۸ درصد و میزان اثر اعتماد ۰/۲۵ درصد می‌باشد. بنابراین در مدل رگرسیونی میزان اثرگذاری آگاهی بیشتر از اعتماد می‌باشد.

بر اساس مدل، عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت اجتماعی شهروندان عبارتند از:



شکل شماره (۱): عوامل رگرسیونی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی

### نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرستان کاشان صورت گرفته است. فرضیه اصلی این تحقیق این بود که بین میزان سرمایه اجتماعی شهروندان و احساس امنیت آن‌ها رابطه وجود دارد، به نحوی که هر چه میزان سرمایه اجتماعی بالاتر باشد میزان احساس امنیت اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود.

اطلاعات و نتایج جداول این پژوهش نشان می‌دهد که بین متغیرهای زمینه‌ای (جنس، سن، مقطع تحصیلی، وضعیت تأهل و میزان هزینه خانواده) و احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان هیچ‌گونه رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین نتایج نشان دهنده این موضوع است که بین ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی شامل، آگاهی اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی رابطه معنی‌داری دارد و این رابطه فقط در بعد هنجار عمل متقابل مشاهده نشد ضمن این‌که نتایج تأییدکننده رابطه بین دو متغیر اصلی این تحقیق یعنی سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی است به طوری که می‌توان بیان کرد که با افزایش سرمایه اجتماعی شهروندان احساس امنیت اجتماعی آن‌ها نیز افزایش

پیدا می‌کند که نتایج این تحقیق در مورد رابطه مستقیم بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی با یافته‌های تحقیقاتی هم‌چون کار تحقیقی محسن رادی درباره سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی، مقاله تحقیقی فرامرزی تقی‌لو در مورد بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت، پایان‌نامه مریم نجیبی ربیعی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت اجتماعی با تأکید بر سرمایه، پایان‌نامه جمیل صمدی بگه‌جان در مورد امنیت اجتماعی در شهر سنندج هماهنگ بوده است. به طوری که می‌توان در حد متوسط بودن احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان جامعه، احساس امنیت اجتماعی کمتر اقبال نخبه جامعه و افراد با تحصیلات بالاتر نسبت به کسانی که دارای تحصیلات پایین‌تر هستند، احساس امنیت اجتماعی کمتر زنان نسبت به مردان و نهایتاً منجر شدن افزایش سرمایه اجتماعی به افزایش احساس امنیت اجتماعی را بخشی از فصول مشترک تمامی تحقیقات نامبرده و پیشین عنوان کرد. با توجه به یافته‌های تحقیق و نتایج آمار استنباطی موارد زیر جهت پیشنهادهای راهبردی ارائه شده است:

۱. یکی از عواملی که در سطح سازمان‌ها می‌تواند منجر به افزایش احساس امنیت اجتماعی شود این است که مسئولان در حد امکان به وعده‌هایی که به مردم می‌دهند عمل کنند که این امر باعث بهبود سطح اعتماد اجتماعی در جامعه می‌شود. اعتماد اجتماعی بالا نتایج مفید و قابل ملاحظه‌ای برای جامعه دارد، که از یک سو احساس امنیت اجتماعی را افزایش می‌دهد و از سوی دیگر به توسعه و تحکیم روابط و پیوندها و شبکه‌های اجتماعی که نقش به‌سزایی در سرمایه اجتماعی افراد ایفا می‌کنند، منجر می‌شود و از این طریق باز هم در افزایش احساس امنیت تأثیر دارد.

۲. با توجه به این که شبکه روابط با احساس امنیت اجتماعی پیوستگی دارد، با تشویق افراد و فراهم کردن امکان شرکت و عضویت افراد در گروه‌های مختلف می‌توان احساس امنیت را در افراد و در سطح جامعه افزایش داد و از طرفی مشارکت بیشتر افراد باعث افزایش اعتماد اجتماعی در آن‌ها می‌شود و این خود افزایش احساس امنیت را به دنبال دارد.

۳. با توجه به تأثیرات متفاوت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و شاخص‌های مختلف احساس امنیت، می‌توان با در نظر گرفتن کمک به ارتقاء هریک از شاخص‌های سرمایه اجتماعی مؤلفه‌های خاصی از احساس امنیت را ارتقاء بخشید. به عنوان نمونه مهم‌ترین عنصر سرمایه اجتماعی اعتماد اجتماعی است که در بیشتر مؤلفه‌های احساس امنیت تأثیرگذار است و مثلاً با افزایش امکان عضویت افراد در شبکه‌های روابط و تشویق آن‌ها برای تعاملات بیشتر می‌توان به افزایش احساس امنیت جامعه‌ای کمک کرد.

۴. طبق نتایج به دست آمده از تحقیق، هرچه سرمایه اجتماعی در بین مردم بیشتر باشد احساس امنیت نیز بیشتر خواهد بود. در این زمینه پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان فرهنگی و اجتماعی و سایر نهادهای مربوطه با برنامه‌ریزی دقیق و سنجیده و با تقویت شاخص‌های عمده تأثیرگذار سرمایه اجتماعی و بوجود آوردن زمینه‌هایی که بتواند حقوق اجتماعی افراد را تضمین کند در ارتقای احساس امنیت گام بردارند.



۵. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با توسعه شبکه‌های مشارکت اجتماعی احساس امنیت نیز افزایش می‌یابد. از این رو نهادهای آموزشی مثل مدارس و دانشگاه‌ها با آموزش و ترویج زمینه‌های ارتقای مشارکت در جامعه و همچنین صدا و سیما با تولید و پخش برنامه‌های مختلف در جهت فرهنگ‌سازی در بین مردم برای کمک و همیاری به دیگران و تقویت مشارکت بین آن‌ها می‌تواند نقش مؤثری داشته باشند و از این طریق در بالا بردن احساس امنیت نیز گام بردارند.

۶. هرچه اعتماد اجتماعی در بین مردم بیشتر باشد احساس امنیت نیز ارتقاء خواهد یافت. در این زمینه جهت بسترسازی برای اعتماد و به تبع آن افزایش احساس امنیت، متصدیان امور فرهنگی و برنامه‌ریزان اجتماعی با تقویت پایه‌های اعتماد بنیادین در بین افراد جامعه می‌توانند اعتماد عام را هم در بین مردم و هم در بین نهادهای دولتی افزایش داده و از این طریق احساس امنیت را نیز تقویت کنند. از سوی دیگر نظارت بر تعاملات روزمره و کنترل آن‌ها توسط نیروی انتظامی به منظور کاهش آسیب‌پذیری روابط اجتماعی، نقش مؤثری در بالا بردن اعتماد اجتماعی دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود نیروی انتظامی با اجرای دقیق وظایف خود به بالا رفتن اعتماد اجتماعی و به تبع آن بالا رفتن احساس امنیت اجتماعی کمک کنند.

۷. طبق نتایج بدست آمده از این تحقیق افزایش آگاهی اجتماعی به عنوان یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در بین شهروندان باعث افزایش احساس امنیت می‌شود. از این رو نهادهای آموزشی و دولتی و همچنین رسانه‌های جمعی به خصوص صدا و سیما در نقش متولیان امر آگاهی اجتماعی و در مقام فرهنگ‌سازان جامعه می‌توانند با برجسته ساختن و افزایش این مؤلفه در ابعاد آگاهی اجتماعی، سیاسی و دینی جهت افزایش امنیت اجتماعی در جامعه گام مؤثری بردارند.

#### زیر نویس‌ها:

- |                             |                     |                    |                   |
|-----------------------------|---------------------|--------------------|-------------------|
| 1. Sense of Social Security | 2. Social Capital   | 3. Pierre Bourdieu | 4. James Coleman  |
| 5. Putnam                   | 6. Francis Fukuyama | 7. Barry Buzan     | 8. Miran Mitar    |
| 9. Bailey                   | 10. Equilibrium     | 11. Deviance       | 12. Bayern Moller |
|                             |                     |                    | 13. Stepwise      |

#### منابع

- پوردیو، پ. (۱۳۸۴). **شکل‌های سرمایه در: سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه**. به کوشش کیان تاجبخش، ترجمه: ا. خاکباز و دیگری. تهران: نشر شیرازه.
- بوزان، ب. (۱۳۷۸). **مردم، دولت‌ها و هراس**. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پاتنام، ر. (۱۳۸۰). **دموکراسی و سنت‌های مدنی (تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار)**. ترجمه: م. تقی‌دلفروز. تهران: نشر روزنامه سلام.
- چلبی، م. (۱۳۷۲). **وفاق اجتماعی. نامه علوم اجتماعی**. جلد دوم، شماره سوم، صص ۲۷-۱۵.
- دواس، د. (۱۳۸۳). **پیمایش در تحقیقات اجتماعی**. ترجمه: ه. نایی. چاپ پنجم، تهران: نشر نی.

رجیبی‌پور، م. (۱۳۸۴). درآمدی بر عوامل موثر بر احساس امنیت، کنکاشی بر جنبه‌های مختلف امنیت عمومی و پلیس. **مجموعه مقالات ۲**. معاونت پژوهش دانشگاه علوم انتظامی.

کلاهیجان، م. (۱۳۸۴). راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی. **مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی**. معاونت اجتماعی ناجا، تهران: انتشارات گلپویه.

کلمن، ج. (۱۳۷۷). **بنیادهای نظریه اجتماعی**. ترجمه: م، صبوری. تهران: نشر نی.

ناجا. (۱۳۸۳). **گزارش نظرسنجی بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی در بین حائسینان‌نشینان تهران بزرگ به تفکیک مناطق**. تهران: معاونت اجتماعی ارشاد فاتب.

نبوی، ت و دیگری. (۱۳۸۹). بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی. **فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی**. سال بیست و یکم، شماره دوم.

Gouldner, W. (1960). **The Norm of Reciprocity: a preliminary Statement**. American Sociological Review, 25.

Granovetter, M. (1985). **Economic Action and social structure: the problem of embeddedness**. American Journal of Sociology, 91: 485.

Lin, Nan. (2001). **Social Capital: A Theory of social structure and action**. Cambridge University Press.

Putnam, R. (2000). **Bowling Alone: The collapse and Revival of American Community**. New York; Simon & Schuster.

Putnam, Robert, d. and Goss, Kristin A. (2002). "Introduction" In Putnam (ed), **Democracies in Flux, the Evolution of Social Capital in Contemporary Society**. Oxford University Press.